

PILIETIŠKUMO PAGRINDAI

1. Bendrosios nuostatos	2.
2. Pilietinio ugdymo paskirtis.....	2
3. Pilietinio ugdymo tikslai ir uždaviniai.....	2
4. Kompetencijų ugdymas dalyku.....	3
5. Pasiekimų sritys.....	5
6. Pasiekimų raida.....	6
7. Mokymosi turinys.....	13

1. Bendrosios nuostatos

Lietuvos bendrojo ugdymo mokykla, padėdama mokiniams pasiręgti gyvenimui, suvokti save kaip aktyvų pilietinės bendruomenės narį, siekia ugdyti sąmoningus piliečius, suprantančius savo teises ir pareigas, gebančius konstruktyviai dalyvauti visuomenės ir valstybės gyvenime ir jį tobulinti. Ji padeda mokiniams įsisąmoninti, kad demokratijos kūrimas šeimoje, bendruomenėje, tautoje, valstybėje, pasaulyje – tai asmeninė ir bendruomeninė kiekvieno iš mūsų pareiga ir atsakomybė. Ugdoma pagarba pagrindinėms demokratinės visuomenės ir valstybės vertybėms: žmogaus orumui, laisvei, lygybei, teisingumui ir teisėtumui, tolerancijai, solidarumui, lojalumui demokratinėi valstybei ir tautai. Kartu puoselėjama Tėvynės meilė, atsakomybė už savo tautą ir valstybę, tautinė savigarba. Tad mokykloje būtina sudaryti sąlygas mokiniams ugdyti vidinį poreikį aktyviai veikti, gebėti analizuoti socialinę, politinę ir kultūrinę tikrovę, galinčius joje kilti konfliktus, ugdyti gebėjimą laisvai ir sąmoningai spręsti, vertinti ir apsispręsti atviroje pliuralistinėje visuomenėje.

2. Pilietiškumo ugdymo paskirtis

Lietuvos bendrojo ugdymo mokykla, rengdama mokinius gyvenimui, ugdo aktyvų, sąmoningą, atsakingą pilietį, bendruomenės narį, gebantį konstruktyviai dalyvauti visuomenės ir valstybės gyvenime bei jį tobulinti. Dalykas padeda mokiniams įsisąmoninti, kad demokratijos kūrimas šeimoje, bendruomenėje, tautoje, valstybėje, pasaulyje – tai asmeninė ir bendruomeninė kiekvieno iš mūsų pareiga ir atsakomybė. Ugdoma pagarba pagrindinėms demokratinės visuomenės vertybėms: žmogaus orumui, laisvei, lygybei, teisingumui ir teisėtumui, tolerancijai, solidarumui, lojalumui demokratinėi valstybei ir tautai, puoselėjant meilę Tėvynei, tautinę savigarbą, atsakomybę už savo tautą ir valstybę. Dalykas skatina mokinius ugdyti poreikį aktyviai veikti, gebėti analizuoti socialinę, politinę ir kultūrinę tikrovę, galinčius joje kilti konfliktus, ieškoti taikaus šių konfliktų sprendimo būdų.

3. Pilietiškumo ugdymo tikslai ir uždaviniai

Tikslas-siekti, kad mokiniai įgytų žinių ir gebėjimų, išsiugdytų būtinas nuostatas aktyviai ir atsakingai dalyvauti Lietuvos demokratinės valstybės ir pilietinės visuomenės gyvenime.

Ugdyti savarankišką asmenybę, gebančią kritiškai vertinti medijų informaciją ir gebančią kurti sumanią informacinę žinių visuomenę. Skatinti domėtis šalies ir pasaulio aktualijomis.

Ugdyti vertybes skatinančias pilietinę ir tautinę savimone, savo šalies ir pasaulio kultūros bei istorijos pažinimą.

Uždaviniai:

Siekdami pilietiškumo ugdymo(si) tikslo, mokiniai:

- tyrinėdami įgyja supratimą apie asmens teises ir pareigas, bendruomenės ir visuomenės struktūrą, jų tvarkymosi būdus, pagrindines valdžios institucijas ir jų funkcijas, demokratijos vertybes ir principus;
- aktyviai ir atsakingai dalyvauja mokyklos, vietos bendruomenės ir visuomenės gyvenime;
- ugdomi pilietines ir tautines vertybes, mokosi jomis grįsti savo elgesį ir veiklą asmeniniame bei viešajame gyvenime;
- supranta žiniasklaidos kaip ketvirtos valdžios daromą įtaką visuomeniniams ir politiniams procesams. Mokosi kritiškai vertinti informacinius šaltinius.

4. Kompetencijų ugdymas dalyku

Programoje ugdymo turinys pateiktas koncentrais:

1-4 kl., (integruotas dalykas) 5–6, 7–8 kl. (integruota į istorijos, geografijos dalykus), 9–10 klasės (atskiras dalykas).

Kiekvieno ugdymo koncentro turinį sudaro santykinai atskirtos, bet ugdymo procese integruojamos šios veiklos sritys:

- **savęs ir visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas**. Ši ugdomosios veiklos sritis labiau pabrėžia pažintinę mokinių veiklą, sudaro sąlygas įgyti pilietinio raštingumo pagrindus. Mokiniai, taikydami įgytas žinias, ugdysis ir tyrinėjimo gebėjimus;
- **dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas bendruomenėje**. Tai ypač svarbi ugdomosios veiklos sritis, skirta praktiniams mokinių gebėjimams ugdytis. Praktinius atsakingo pilietinio dalyvavimo gebėjimus mokiniai gali išsiugdyti tik patys aktyviai dalyvaudami pilietinės (politinės) bendruomenės gyvenime. Taip jie ugdomi ir motyvaciją inicijuoti pokyčius iškilusioms problemoms spręsti;
- **socialinių ryšių kūrimas ir palaikymas**. Ši ugdomosios veiklos sritis sudaro sąlygas mokiniams ugdytis demokratines, pilietines, tautines nuostatas. Ji padeda suprasti, kad taisyklių ir įstatymų kūrimas, jų laikymasis, bendradarbiavimas, taikus konfliktų sprendimas yra pagrindiniai taikaus sugyvenimo bendruomenėje būdai. Mokiniai geriau suvokia taikaus demokratinio sugyvenimo pranašumą, ugdomi motyvaciją tokių gyvenimo būdą kurti savo aplinkoje ir t. t. Įgytos kompetencijos tampa pagrindu toliau ugdytis ir skleisti pilietines vertybes įsipareigojant savo tautai ir valstybei.

Bendrosios kompetencijos Pasiiekimų sritys	Pažinimo (K1)	Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos (K2)	Kūrybiškumo (K3)	Pilietiškumo (K4)	Kultūrinė (K5)	Komunikacinė (K6)
1.Savęs ir Visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas (lygis „AŠ – AŠ“ – subjektyviausias, asmeniškiausias)	Tyrinėdami pilietinės visuomenės ir demokratiškos raidos istoriją nuo Senovės Graikijos iki dabar, mokiniai analizuoja žmogaus teisių raidą, piliečio pareigų ir teisių santykį, ugdo gebėjimą teoriškai spręsti problemas, kylančias klasėje, mokykloje, bendruomenėje ir visuomenėje	Taikydami įgytas pilietiškumo žinias, mokiniai ugdo motyvaciją veikti taikaus demokratinio sugyvenimo ir bendradarbiavimo sąlygomis, gyventi, savanoriškai laikantis taisyklių ir įstatymų.	Įsisavindami pilietinio raštingumo pagrindus, analizuodami savo pilietiškumo įgūdžius, įgydami žinių apie save ir visuomenę, mokiniai ugdo motyvaciją kūrybiškai interpretuoti socialinę aplinką, nuostatą nuolat keistis, tobulinti, lavinti save.		Remdamiesi pilietinės visuomenės principų žiniomis mokiniai ugdo pilietines ir tautines vertybes, įgalinančias kūrybiškai atliepti socialinius pokyčius, saugoti ir vystyti kultūrinį paveldą	Taikydami įgytas žinias apie save ir pilietinę visuomenę, remdamiesi demokratijos principais, mokiniai mokosi bendrauti ir bendradarbiauti probleminėse socialinės realybės situacijose.

<p>2. Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas Bendruomenėje (lygis „AŠ-BENDRUOMENĖ“ – OBEKTYVESNIS, DISTANCIJOS, ANONIMIŠKUMO LAIPSNIS – AUŠTESNIS)</p>	<p>Gilindamiesi į socialinių santykių prigimtį, analizuodami teorinius demokratijos ir pilietiškumo principus, tyrinėdami tolerancijos, atsakomybės, susitarimo ir kitas pilietines vertybes mokiniai ugdomi dalyvavimo, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius ir nuostatas</p>	<p>Taikydami įgytus, suvoktus ir įsisavintus demokratijos ir pilietiškumo principus, mokiniai ugdomi motyvaciją veikti taikaus demokratinio sugyvenimo ir bendradarbiavimo sąlygomis, gyventi, savanoriškai laikantis taisyklių ir įstatymų.</p>	<p>Įsisavindami pilietinio raštingumo pagrindus, analizuodami teorinius demokratijos ir pilietiškumo principus, mokiniai ugdomi motyvaciją kūrybiškai interpretuoti socialinę aplinką, nuostatą nuolat keistis, tobulinti, savo santykius bendruomenėje, inicijuojant pokyčius ir santykių dinamiką</p>		<p>Remdamiesi socialinių santykių prigimties pažinimu, mokiniai ugdomi pilietines ir tautines vertybes, įgalinančias kūrybiškai atliepti socialinius pokyčius, saugoti ir vystyti kultūrinį paveldą</p>	<p>Taikydami įgytas žinias apie teorinius demokratijos ir pilietiškumo principus, tyrinėdami tolerancijos, atsakomybės, susitarimo ir kitas pilietines vertybes, remdamiesi demokratijos principais, mokiniai mokosi bendrauti ir bendradarbiauti probleminėse socialinės realybės situacijose.</p>
<p>3. Socialinių ryšių kūrimas ir palaikymas (lygis „AŠ – INSTITUCIJOS“, dar objektyvesnis, anonimiškumo laipsnis – dar aukštesnis)</p>	<p>Gilindamiesi į institucijų prigimtį, socialinės tikrovės institucionalizavimo ir legitimavimo mechanizmus, tyrinėdami institucines bendradarbiavimo formas, vertybių hierarchijos problemas, mokiniai įsisavina demokratinės elgsenos ir gyvenamosios įgūdžius ir nuostatas</p>	<p>Taikydami įgytas žinias apie socialinės tikrovės institucionalizavimo ir legitimavimo mechanizmus, tyrinėdami institucines bendradarbiavimo formas, mokiniai ugdomi socialinių ryšių palaikymo, transformavimo ir kūrimo nuostatas.</p>	<p>Analizuodami socialinių institucijų prigimtį, remdamiesi žiniomis apie institucines bendradarbiavimo formas, mokiniai tobulina dalyvavimo, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius ir ugdomi atvirumo socialinei kaitai nuostatas</p>		<p>Ugdomi gebėjimus ir nuostatas instituciniu lygmeniu palaikyti ir saugoti pilietines ir tautines vertybes, įgalinančias kūrybiškai atliepti socialinius pokyčius, saugoti ir vystyti kultūrinį paveldą</p>	<p>Taikydami įgytas žinias apie institucijų prigimtį, socialinės tikrovės institucionalizavimo ir legitimavimo mechanizmus, mokosi veikti – kurti, suvokti, interpretuoti ir komunikuoti instituciniame lygmenyje</p>

5. Pasiekimų sritys:

Pasiekimų sritis	Pasiekimai
1.Savęs ir Visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas.	<ul style="list-style-type: none"> – Išskiria save kaip sąmoningą, atsakingą asmenybę, demokratiškas vertybes ir valstybingumo puoselėtoją ,pilietį, visuomenės narį. – Tiria savo santykį su visuomene, derinant individualumą ir visuomeniškumą. – Drauge su kitais sprendžia problemas, kylančias klasėje, mokyklos ir vietos bendruomenėse. – Remdamiesi įvairiais informacijos šaltiniais, nagrinėja aktualias vietos, nacionalines ir globalias problemas, klausimus ir įvykius. – Analizuoja ir kritiškai vertina informaciją, jos šaltinių patikimumą. – Žino ir geba paaiškinti piliečio teises ir pareigas. – Supranta informacines grėsmes – asmeniui, visuomenei ir valstybei. Žodžio laisvę suvokia kaip atsakingą ir argumentuotą nuomonės raišką. – Supranta valdžių padalijimo principą ir visuomeninės, informacinės kontrolės reikšmę.
2. Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas Bendruomenėje.	<ul style="list-style-type: none"> – Demonstruoja svarbiausių tarptautinių žmogaus teisių suvokimą ir pritaikymą savo artimoje aplinkoje. Gerbia žmogaus teises, supranta žmogaus teisių svarbą – Supranta kokių padarinių gali turėti besaikis ar neprotingas gamtos išteklių naudojimas. Inicijuoja ir dalyvauja gamtos apsaugos veikloje. – Aktyviai ir atsakingai dalyvauja kasdieniame mokyklos gyvenime sprendžiant klasėje kilusias problemas, aktualias mokyklos, vietos bendruomenės ir savivaldos problemas, dalyvauja pilietinėje, visuomeninėje veikloje. – Išskiria savo ir visuomenės atsakomybės ribas, pats dalyvauja ir įtraukia kitus į pilietinę ar visuomeninę veiklą. – Pagrindžia savo vaidmenį užtikrinant asmeninį, socialinį ir valstybės nacionalinį saugumą. Nustato vidines ir išorines grėsmes galinčias kilti jam pačiam, bendruomenei ir valstybei. – Geba pateikti istorinius laisvės kovų pavyzdžius, kurie atskleidžia ginkluoto ir neginkluoto pasipriešinimo ir nacionalinio saugumo užtikrinimo būdus. – Išskiria toleranciją ir empatiją, kaip demokratines vertybes. Išskiria bendravimą, kaip dialogo kultūrą.
3. Socialinių ryšių kūrimas ir palaikymas	<ul style="list-style-type: none"> – Aktyviai dalyvauja nagrinėjant ir sprendžiant aktualias vietos, nacionalines ir globalias problemas, organizuojant renginius mokykloje, bendradarbiauja su kitais mokyklos bendruomenės nariais, keičiasi patirtimi, gautais rezultatais; apibendrina, išreiškia savo nuomonę. – Išskiria save kaip namų ūkį. Geba paaiškinti savo ekonominį vaidmenį valstybėje ir valstybės ekonominę politiką. – Dalyvauja grupės ar klasės diskusijoje, debatuose, derasi ir susitaria dėl bendrų sprendimų. Suteikia emocinę, intelektualinę, praktinę pagalbą klasės ar mokyklos bendruomenės nariams.

	<ul style="list-style-type: none"> – Atstovauja mokyklos, gyvenamosios vietovės, mokslo ir miesto bendruomenes. Dalyvauja LMS veikloje. Inicijuoja, organizuoja kalendorinių, tautinių, valstybinių švenčių paminėjimą ir šventimą. – Išskyrę Lietuvos pasaulio valstybių istorinius, geografinius vaizdinius, palikimą, ugdo pagarbą savo tautai ir valstybei, puoselėja jos valstybingumą. Paaiškina valstybingumo bruožus ir valstybės funkcijas. – Nurodo kaip pilietis ir pilietinės visuomenės nuomonė, bei interesai formuoja visas tris demokratinės valstybės valdžias. – Ugdo paveldosaugos, istorinės tapatybės išsaugojimo globaliame pasaulyje savybes. Formuojami globalaus pasaulio daugiakultūriškumo ir Lietuvos savitumo bruožai. – Paaiškina kaip demokratinės vertybės vienija ir saugo taiką pasaulyje ir regionuose. Geba įvertinti Lietuvos vaidmenį tarptautinėse organizacijose ir jų institucijose, nurodo kaip globali politika veikia Lietuvos visuomenę.
--	--

6. Pasiekimų raida

1-2 mokymosi metai	3-4 mokymosi metai	5-6 mokymosi metai	7-8 mokymosi metai	9-10 mokymosi metai
A. Savęs ir visuomenės pažinimas				
Atpažįsta save kaip šeimos, giminės, tautos atstovą, socialinės grupės narį.	Atpažįsta save kaip šeimos, giminės, tautos atstovą, socialinės grupės narį.	Išskiria save kaip pilietį, visuomenės narį. Išskiria svarbiausias demokratines vertybes.	Išskiria save kaip pilietį, visuomenės narį. Išskiria svarbiausias demokratines vertybes.	Išskiria save kaip sąmoningą, atsakingą asmenybę, demokratinių vertybių ir valstybingumo puoselėtoją, pilietį, visuomenės narį. Puoselėja demokratines vertybes ir jas sieja su pilietiškumo samprata. Geba paaiškinti demokratijos ir pilietiškumo raidą.

Domisi, stebi, tyrinėja aplinkinį pasaulį, visuomenės gyvenimą.	Pripažįsta taisykles. Jaučia atsakomybę už save ir savo grupę. Dalyvauja klasės, mokyklos, miesto bendruomenės gyvenime.	Remdamiesi savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, kaimyninių šalių ir Europos praeities epizodais, bendrais bruožais aiškina visuomenės kaitą. Išskiria kai kurias svarbiausias dabarties problemas	Paaškina pagrindines sąvokas, susijusias su demokratinės valstybės ir visuomenės gyvenimu. Išskiria demokratinės ir tautinės vertybes.	Tiria savo santykį su visuomene, derinant individualumą ir visuomeniškumą. Ugdosi laisvės sampratą - laisvas žmogus, laisva visuomenė ir laisva valstybė.
Geba stebėti, suvokti bei vertinti artimiausią socialinę (šeimos, klasės, draugų grupės) aplinką.	Geba dirbti ir bendrauti su kitais: išklaudyti kito žmogaus mintis, išsakyti ir išreikšti savo nuomonę. Bando priimti racionalius sprendimus; ieškoti kompromisų siekiant bendro tikslo. Kontroluoja savo elgesį kilus konfliktui ir numato savo veiksmų padarinius. Geba konstruktyviai spręsti problemas.	Paaškina pagrindines sąvokas, susijusias su demokratinės valstybės ir visuomenės gyvenimu demokratijos ir tautos vertybes, su kuriomis susipažįsta per istorijos, geografijos, etikos, lietuvių kalbos ir kitas pamokas	Pagrindines vertybes sieja su kasdieniu gyvenimo kontekstu ir stengiasi jomis vadovautis.	Drauge su kitais nagrinėja problemas, kylančias klasėje, mokyklos ir vietos bendruomenėse. Aptaria arba nagrinėja globalias problemas, supranta globalių problemų reikšmę/padarinius Lietuvai ir kasdieniam savo gyvenimui. Pateikia galimų problemos sprendimų
Pastebi artimųjų ir (ar) draugų nuotaikas, stengiasi suprasti jų poreikius, juos užjausti, jiems patarti, pagelbėti	Supranta, kad kiekvienas žmogus turi savo teises ir pareigas – šeimoje, klasėje, visuomenėje. Išvardina savo teises ir pareigas.	Vertybes sieja su realiu gyvenimo kontekstu ir stengiasi jomis vadovautis	Nagrinėja viešas problemas, kylančias mokyklos bendruomenėje ir šalies visuomenėje.	Remdamiesi įvairiais informacijos šaltiniais, nagrinėja aktualias vietas, nacionalines ir globalias problemas, klausimus ir įvykius.
Analizuojant supranta, kad pokyčiai negriauna asmeninio saugumo. Mokosi iniciatyvumo ir savarankiškumo.	Atpažįsta visuomeninius pokyčius, bando nurodyti jų priežastis ir pasekmes.	Nagrinėja nesudėtingas socialines, kultūrines, ekonomines ir kitas problemas, klausimus ir įvykius.	Analizuoja ir kritiškai vertina kai kurią informaciją, jos šaltinių patikimumą.	Analizuoja ir kritiškai vertina informaciją, jos šaltinių patikimumą.

Supranta ką reiškia sąvokos - priežastis ir pasekmė (padarinys).	Supranta kas yra atsakomybė	Pradedą suvokti, kad asmeninė atsakomybė apima ir pareigas bendruomenei.	Suvokia atsakomybės ribas ir pareigas prieš save ir visuomenę.	Žino ir geba paaiškinti piliečio teises ir pareigas. Geba paaiškinti ir perfrazuoti kas yra pilietis. Supranta istorinę pilietiškumo raidą. Geba paaiškinti kas yra patriotiškumas.
Pastebi ir atkreipia dėmesį į artimiausioje socialinėje aplinkoje vykstančius procesus. pokyčius kasdieniame gyvenime.	Analizuoja artimiausioje socialinėje aplinkoje vykstančius procesus.	Pastebi ir analizuoja visuomenėje vykstančius procesus. Siūlo sprendimus kaip pagerinti žmonių gyvenimą.	Kritiškai vertina visuomenėje vykstančius procesus, geba paaiškinti jų priežastis. Analizuoja įvairias kasdienio gyvenimo situacijas. Argumentuotai išsako savo nuomonę ir pateikia problemų sprendimo būdus.	Išskiria informacines grėsmes – asmeniui, visuomenei ir valstybei. Žodžio laisvę suvokia kaip atsakingą ir argumentuotą nuomonės raišką.
Geba įvardinti kas yra valdžia.	Geba įvardinti kas yra valdžia, paaiškinti kai kurias valstybines institucijas ir bendrais bruožais nusakyti jų paskirtį.	Bendrais bruožais nurodo valdžių padalijimo principą.	Supranta valdžių padalijimo principą ir reikšmę.	Supranta valdžių padalijimo principą ir visuomeninės, informacinės kontrolės reikšmę. Išskiria elektroninės valdžios galimybes. Informacines technologijas naudoja kaip naudingą žinių ir inovacijų šaltinį.
B. Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas bendruomenėje				
Apibūdina ir supranta savo pareigas.	Išskiria teisių ir pareigų santykį.	Įvertina interesų ir teisių santykį su pareigomis šeimoje ir bendruomenėje ir valstybėje.	Išskiria lygiateisiškumo ir lygybės prieš įstatymus principus.	Demonstruoja svarbiausių tarptautinių žmogaus teisių suvokimą ir pritaikymą savo artimoje aplinkoje. Gerbia žmogaus teises, supranta žmogaus teisių svarbą ir veikimo principą.

Atpažįsta ir saugo savo gamtinę ir kultūrinę aplinką.	Įvertina kokių padarinių gali turėti besaikis ar neprotingas gamtos išteklių naudojimas, mokosi ekologiškos gyvensenos pradmenų.	Supranta kokių padarinių gali turėti besaikis ar neprotingas gamtos išteklių naudojimas. Atlieka ir paaiškina bandymus, iliustruojančius gamtos taršą.	Supranta kokių padarinių gali turėti besaikis ar neprotingas gamtos išteklių naudojimas. Inicijuoja ir dalyvauja gamtos apsaugos veikloje.	Supranta kokių padarinių gali turėti besaikis ar neprotingas gamtos išteklių naudojimas. Inicijuoja ir dalyvauja gamtos apsaugos veikloje.
Įsitraukia į grupės darbą. Mokosi bendradarbiauti ir išvengti konfliktų.	Mokosi išklaudyti ir vertinti kitų nuomonę, išsakyti savo požiūrį.	Aktyviai ir atsakingai dalyvauja kasdieniame mokyklos gyvenime, visuomeninėje veikloje, priimant bendrus sprendimus grupėje ar klasėje.	Aktyviai ir atsakingai dalyvauja kasdieniame mokyklos gyvenime, visuomeninėje veikloje, priimant bendrus sprendimus grupėje ar klasėje	Aktyviai ir atsakingai dalyvauja kasdieniame mokyklos gyvenime sprendžiant klasėje kilusias problemas, aktualias mokyklos, vietos bendruomenės ir savivaldos problemas, dalyvauja pilietinėje, visuomeninėje veikloje priimant bendrus sprendimus.
Dalyvauja kasdieniame mokyklos gyvenime, mokosi priimti bendrus sprendimus	Dalyvauja kasdieniame mokyklos gyvenime, sprendžia klasėje kilusias problemas gyvenime ir domisi visuomenės vykstančiais įvykiais.	Aktyviai ir atsakingai dalyvauja kasdieniame mokyklos gyvenime. Suvokia visuomenės problemas.	Sprendžia klasėje kilusias problemas, prisideda prie nesudėtingų vietos bendruomenės problemų sprendimo. Suvokia esmines socialines problemas su kuriomis susiduria visuomenė.	Išskiria savo ir visuomenės atsakomybės ribas, pats dalyvauja ir įtraukia kitus į pilietinę ar visuomeninę veiklą. Apibrėžia visuomenines organizacijas ir gali pasirinkti socialinę, pilietinę veiklą.
Sprendžia klasėje kilusias problemas	Sprendžia klasėje kilusias problemas, prisideda prie nesudėtingų vietos bendruomenės problemų sprendimo.	Analizuoja žmonijos praeitį. Geba pateikti skirtingų istorinių laikotarpių pavyzdžių, kurie esmingai pakeitė pasaulio, Lietuvos, gyvenamosios vietovės praeitį ir dabartį.	Analizuoja žmonijos praeitį. Geba pateikti skirtingų istorinių laikotarpių pavyzdžių, kurie esmingai pakeitė pasaulio, Lietuvos, gyvenamosios vietovės praeitį ir dabartį.	Pagrindžia savo vaidmenį užtikrinant asmeninį, socialinį ir valstybės nacionalinį saugumą. Nustato vidines ir išorines grėsmes galinčias kilti jam pačiam, bendruomenei ir valstybei. Apibendrinami mokiniai pateikia išvadų ir kūrybingų pasiūlymų probleminei situacijai spręsti.

Susipažįsta su savo krašto istorija.	Didžiuojasi savo šalies praeitimi, jos istorija, garsiomis istorinėmis asmenybėmis, jų nuveiktais darbais.	Siekia pažinti savo krašto ir gyvenamosios aplinkos istoriją. Pradedą suvokti praeities ir dabarties sąsąjas	Suvokia valstybingumo požymius ir reikšmę visuomenės raidai.	Geba pateikti istorinius laisvės kovų pavyzdžius, kurie atskleidžia ginkluoto ir neginkluoto pasipriešinimo ir nacionalinio saugumo užtikrinimo būdus. Puoselėja demokratines vertybes užtikrinančias šalies saugumą.
Atpažįsta daugiakultūrės visuomenės egzistavimą ir identifikuoja savąją.	Susipažįsta su skirtingomis kultūromis	Išskiria tolerantiškos, daugiakultūrės visuomenės reikšmę, kuriant demokratinę visuomenę.	Atpažįsta kultūrų ištakas.	Išskiria toleranciją ir empatiją, kaip demokratines vertybes. Išskiria bendravimą, kaip dialogo kultūrą. Geba įvertinti socialinės politikos klausimus.
C. Socialinių ryšių kūrimas ir palaikymas				
Šeimoje, artimoje aplinkoje ugdomi abipusę pagarbą, pradeda suprasti ir puoselėti svarbias tradicijas, vertybines nuostatas.	Žemėlapyje geba rasti pagrindinius Lietuvos ir pasaulio geografinius objektus.	Nagrinėdami aktualias vietas problemas ir klausimus, bendradarbiauja su kitais mokyklos bendruomenės nariais; aiškiai ir pagrįstai išreiškia savo nuomonę, pristato ir paaiškina skirtingas idėjas ir nuomones; palygina savo nuomonę su kitų nuomonėmis, išklauso kitų nuomones, gerbia jas, atsižvelgia į kitų nuomones ir patirtį; kartu daro nesudėtingas išvadas. Per grupės ar klasės diskusiją tariasi dėl bendrų sprendimų.	Nagrinėdami aktualias vietas problemas ir klausimus, bendradarbiauja su kitais mokyklos bendruomenės nariais; aiškiai ir pagrįstai išreiškia savo nuomonę, pristato ir paaiškina skirtingas idėjas ir nuomones; palygina savo nuomonę su kitų nuomonėmis, išklauso kitų nuomones, gerbia jas, atsižvelgia į kitų nuomones ir patirtį; kartu daro nesudėtingas išvadas. Per grupės ar klasės diskusiją tariasi dėl bendrų sprendimų.	Aktyviai dalyvauja nagrinėjant ir sprendžiant aktualias vietas, nacionalines ir globalias problemas, organizuojant renginius mokykloje, bendradarbiauja su kitais mokyklos bendruomenės nariais, keičiasi patirtimi, gautais rezultatais; apibendrina, išreiškia savo nuomonę, pagrindžia ją ir apgina; išklauso, gerbia kitų nuomones, atsižvelgia į jas ir į kitų patirtį; supranta, išreiškia, paaiškina, kritiškai įvertina kitų nuomones ir idėjas.

Išskiria pinigų kilmę ir jų reikšmę visuomenės gyvenime.	Suvokia asmeninių finansų tvarkymo pagrindus, taupymas, planavimas.	Istoriniame kontekste išskiria ekonominę raidą.	Geba paaiškinti, kuo skiriasi ir kaip susiję asmeniniai finansai ir valstybės ekonominė politika.	Išskiria save kaip namų ūkį. Geba paaiškinti savo ekonominį vaidmenį valstybės ekonominėje politikoje..
Įvertina žmogaus proto bei kūrybines galias.	Supranta, kad įvairiuose žemynuose gyvena įvairių rasių, tautų, kultūrų žmonės; kad šiltuose ir šaltuose, turtinguose gamtos ištekliais ir skurdžiuose kraštuose žmonių gyvenimo būdas smarkiai skiriasi.	Diskutuojant grupėje ar klasėje, tariasi dėl bendrų sprendimų.	Diskutuojant grupėje ar klasėje, tariasi dėl bendrų sprendimų.	Dalyvauja grupės ar klasės diskusijoje, debatuose, derasi ir susitaria dėl bendrų sprendimų. Suteikia emocinę, intelektualinę, praktinę pagalbą klasės ar mokyklos bendruomenės nariams. Ieško taikių sprendimo būdų kasdien kylantiems konfliktams spręsti, įtikina aplinkinius, kad toks sprendimas pranašesnis. Numato grupės, asmens interesus ir tikslus, sąžiningai jų siekia.
Išskiria klasės savivaldą.	Atpažįsta ir pradeda dalyvauti mokyklos bendruomenės veikloje, kelia probleminius klausimus.	Pagrindžia dalyvavimą mokinių savivaldos veikloje, reiškia asmeninius, klasės ir bendruomenės interesus.	Aktyviai įsitraukia į klasės ir mokyklos bendruomenės organizacinę veiklą. Moko reikšti savo ir bendruomenės interesus, lyderystės. Dalyvauja LMS veikloje.	Atstovauja mokyklos, gyvenamosios vietovės, mokslo ir miesto bendruomenės. Dalyvauja LMS veikloje. Asmeninių ir nacionalinių interesų identifikacija ir visuomeninė, pilietinė veikla per savivaldos organus ir savanoriškas organizacijas.
Atpažįsta svarbiausias valstybines šventes ir jas švenčia.	Pripažįsta kalendorinių, tautinių bei valstybinių švenčių reikšmę, švenčia šventes.	Geba nustatyti savo šeimos, giminės, savo gyvenamosios vietovės ir Lietuvos praeities įvykių ryšį.	Inicijuoja, organizuoja kalendorinių, tautinių, valstybinių švenčių paminėjimą ir šventimą.	Inicijuoja, organizuoja kalendorinių, tautinių, valstybinių švenčių paminėjimą ir šventimą.
Išplėtoja supratimą apie savo tautą ir valstybę,	Išskyrę Lietuvos ir kai kurių pasaulio valstybių istorinius,	Išskyrę Lietuvos ir kai kurių pasaulio valstybių	Išskyrę Lietuvos pasaulio valstybių istorinius,	Išskyrę Lietuvos pasaulio valstybių istorinius, geografinius

kaip savo gyvenimo tapatybę. Skiria savo ir kaimynines valstybes.	geografinius vaizdinius, palikimą, ugdomi pagarbą savo tautai ir valstybei, puoselėja jos valstybingumą.	istorinius, geografinius vaizdinius, palikimą, ugdomi pagarbą savo tautai ir valstybei, puoselėja jos valstybingumą.	geografinius vaizdinius, palikimą, ugdomi pagarbą savo tautai ir valstybei, puoselėja jos valstybingumą. Istoriniai laikotarpiai padeda atskleisti nuoseklų demokratinių vertybių, žmogaus bei gamtinio palikimo svarbą dabarčiai.	vaizdinius, palikimą, ugdomi pagarbą savo tautai ir valstybei, puoselėja jos valstybingumą. Istoriniai laikotarpiai padeda atskleisti nuoseklų demokratinių vertybių, žmogaus bei gamtinio palikimo svarbą dabarčiai. Remiantis istorine patirtimi ir dabarties aktualijomis mokomasi projektuoti ateitį.
Apibūdina savo priklausomybę tautai ir valstybei.	Nustato Lietuvos geografinę padėtį Europoje ir pasaulyje.	Geba išvardinti valstybines institucijas ir bendrais bruožais nusakyti jų paskirtį. Įvertina jų poveikį valstybei ir asmeniui. Bendrais bruožais paaiškina, kodėl jų formavimas priklauso nuo pilietinės visuomenės ir asmenybių.	Remiantis istoriniais laikotarpiais nurodo valstybių kilmę, bruožus, paaiškina Lietuvos valstybės formavimosi aplinkybes ir etapus.	Paaiškina valstybingumo bruožus ir valstybės funkcijas. Nurodo kaip pilietis ir pilietinės visuomenės nuomonė, bei interesai formuoja visas tris demokratinės valstybės valdžias. Remiantis praeities istorija ir LR Konstitucija apibūdina valdžių padalijimo principą ir kiekvienos institucijos kompetencijas, bei santykius su pilietine visuomene.
Susipažįsta ir saugo savo gamtinę ir kultūrinę aplinką.	Atpažįsta svarbiausius gyvenamosios aplinkos gamtinius, kultūrinius ir istorinius objektus.	Remiantis istorijos ir geografijos žiniomis išskiria savo gyvenamosios vietovės istoriją ir paveldo objektus, siejant juos su nacionaliniu ir pasauliniu kultūros palikimu. Per gyvenamosios vietovės pažinimą puoselėja asmeninių ir bendruomeninių vertybių visumą, estetiškumą.	Remiantis istorijos ir geografijos žiniomis išskiria savo gyvenamosios vietovės istoriją ir paveldo objektus, siejant juos su nacionaliniu ir pasauliniu kultūros palikimu. Per gyvenamosios vietovės pažinimą puoselėja asmeninių ir bendruomeninių vertybių visumą, estetiškumą.	Ugdomi paveldosaugos, istorinės tapatybės išsaugojimo globaliame pasaulyje savybes. Formuojamos globalaus pasaulio daugiakultūriškumo ir Lietuvos savitumo bruožai. UNESCO, kaip pasaulio kultūros paveldo vertybių saugotojas, Lietuva ir pasaulis.

Išskiria, kad Lietuva yra Europos ir Vakarų kultūros valstybė.	Nustato, kad Europą ir Vakarų pasaulį vienija bendros vertybės.	Nurodo kas sieja Lietuvos ir pasaulio istoriją, suvokia, kad Lietuvos saugumas ir darnus vystymasis priklauso nuo dalyvavimo tarptautinėse organizacijose, ekonominio ir politinio bendradarbiavimo.	Nurodo kas sieja Lietuvos ir pasaulio istoriją, suvokia, kad Lietuvos saugumas ir darnus vystymasis priklauso nuo dalyvavimo tarptautinėse organizacijose, ekonominio ir politinio bendradarbiavimo.	Paaiškina kaip demokratinės vertybės vienija ir saugo taiką pasaulyje ir regionuose. Geba įvertinti Lietuvos vaidmenį tarptautinėse organizacijose ir jų institucijose, nurodo kaip globali politika veikia Lietuvos visuomenę. Gali paaiškinti savo vaidmenį ir projektuoti savo ir Lietuvos ateitį.
--	---	--	--	---

7. Mokymosi turinys

Ugdymo turinio pasiskirstymas.

Pilietiškumo ugdoma yra dvejus metus, 9 – 10 klasėse. Šį ugdymo koncentrą sudaro dvi dalys: pilietiškumo ugdymas 9 – oje klasėje ir pilietiškumo ugdymas 10 – oje klasėje.

1. Pateiktos atskiros, 9 ir 10 klasių temos, jos negali būti praleidžiamos.
2. Temos turi formuoti asmeninę – kultūrinę, politinę, demokratinę ir patriotinę savivoką, būti susietos su realia problematika, patirtimi, išgyvenimu ir visuomenės gyvenimu.
3. Pilietiškumo pagrindų mokytojas yra laisvas formuoti ilgalaikio plano turinį, temų apimtį, gali jas jungti ir plėsti atsižvelgdamas į :
  - integracines galimybes;

- mokyklos ir bendruomenės istoriją, tradicijas, inicijuojamus renginius ir veiklas.

(Mokytojas gali ugdymo turinį integruoti, praplėsti aktualią tematiką pritaikant prie mokyklos, klasės ar bendruomenės tradicijų, ugdymo specifikacijų. Pagrindinis metodinis tikslas nėra išeiti visos tematikos tradiciniu būdu, o sukurti savitą ir integruotą ilgalaikį planą, kuris būtų susietas su projektine, visuomenine, mokyklos socialine, pilietine veikla ir atspindėtų kiekvieno regiono, mokyklos istoriją, išsikeltus ilgalaikius tikslus ir uždavinius. Mokytojas gali jungti ar integruoti nurodytą turinį su kitų dalykų pamokomis, renginiais ir pilietinėmis veiklomis, tačiau jis privalo pasirinktu būdu reflektuoti kiekvieno skyriaus temas).

4. 9 – os ir 10 – os klasės temos gali kartotis, tačiau turi būti vadovaujamosi nuoseklumo, integralumo ir dermės principais.
5. Temos, ypač kūrybinės ir praktinės, užima daugiau laiko, kitos natūraliai jungiasi arba integruojasi su istorijos, geografijos, ekonomikos, dorinio ugdymo ir kitais dalykais, todėl ypatingai svarbus planavimas. Tuo pačiu reikia neatsisakyti vykstančių neplanuotų procesų - renginių, konkursų, akcijų, projektų, susitikimų, atsižvelgti į aktualijas ir nebijanti inicijuoti veiklų, veikti dinamiškai, naudojantis palankiomis ugdymui situacijomis.

I gimnazijos klasė

Per metus yra 37 valandos, viso 7 skyriai ir 18 temų.

1.VISUOMENĖS IR SAVĖS PAŽINIMAS IR TYRINĖJIMAS

Pilietiškumo ugdymo sistema turėtų būti traktuojama kaip neskaidoma žinojimo, supratimo ir mokėjimo galimybė. Žinios suteikia galimybę įvertinti procesus, taigi, klausti ir ieškoti prasmės. Tik aptikus prasmę galima formuoti asmenines nuostatas, įgyti sąmoningus įgūdžius, racionaliai pasinaudoti gebėjimais. Labai svarbi ugdymo procese yra galimybė klausti ir abejoti, o ne būtinybė surasti ir pateikti vienareikšmius atsakymus. Didaktine prasme šis reikalavimas galėtų būti įgyvendintas metodų sistema, užtikrinančia galimybę žmogui individualiai lavinti laisvo ir nepriklausomo mąstymo galias ir tuo pat metu klausiant kelti kitus klausimus. Klausimas neįmanomas be poleminių mąstymo, be intersubjektyvaus savo partnerio pripažinimo, be įsiklausymo į kitą. Savės ir visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas akcentuoja **kritinio ir kūrybinio mąstymo lavinimo svarbą, nagrinėjant aktualias vietas, nacionalines ir globalias problemas, klausimus ir įvykius, kritinę informacijos šaltinių analizę.**

1. Istorinė demokratijos vertybių, principų ir demokratinio bendrabūvio raida

- 1) **Istorinė demokratijos raida** (Senovės Graikijos tiesioginės demokratijos pavyzdžiai, kaip ji reiškiasi šiuolaikinėje demokratinėje valstybėje. Tiesioginės ir atstovaujamosios demokratijos panašumas ir skirtumai, reiškimosi formos.).

2) Pagrindiniai demokratijos principai ir demokratinės vertybės (Valdžių padalijimas, daugumos valdžia ir mažumų teisės, lygybė prieš įstatymą, žmogaus teisės ir laisvi rinkimai. Bendražmogiškos vertybės. Atsakomybė, kaip pilietinė vertybė. Individualumas ir originalumas, kaip visuomeninė vertybė. Piliečio sąmoningumas - moralinių ir politinių principų santykis. Individo savaiminio vertingumo problema ir individų laisvių konfliktai).

3) „Pilietiškumo evoliucija“(Pilietybės ir piliečio sampratos raida nuo senovės Graikijos iki dabar. Pilietybės turinys skirtingais istoriniais laikotarpiais (despotijų, diktatūrų ir totalitarizmo sąlygomis. „Valstybė esu aš“, kodėl ši sąvoka apibūdina nuo vieno iki visų šalies piliečių? Nuo LDK bajoriškos iki modernios Lietuvos pilietybės turinio, panašumas ir skirtumai).

2.DALYVAVIMAS IR POKYČIŲ INICIJAVIMAS BENDRUOMENĖJE

Įgyvendinant šiuos socialinių struktūrų analizės principus pilietiškumo ugdymo metodologijoje reikėtų remtis fakto ir vertybės ne dalomumo principu: siekiant vertybiškai angažuoto, subjektyvaus, asmeninio pritarimo socialinėms normoms, būtina akcentuoti metodus, leidžiančius autonomiškai, autentiškai suvokti, interpretuoti ir vertinti socialinio gyvenimo faktus, metodus, skatinančius svarstyti ir rinktis alternatyvius, savarankiškus visuomeninės ir asmeninės veiklos būdus. Yra labai svarbu vadovautis socialinių idealų ir socialinės veiklos ne dalomumo principu. **Didaktikos požiūriu tai reikštų, kad aktyvaus piliečio neįmanoma išugdyti remiantis tradiciniais, pasyviais žinių perdavimo, įsisavinimo ir atgaminimo metodais.** Aktyvios pilietinės pozicijos, aktyvaus santykio su socialine tikrove formavimo, pilietinės ir politinės kultūros formavimo problemos neatskiriamos nuo veiksmo realiame gyvenime faktoriaus, nuo dalyvavimo realiuose socialiniuose procesuose. Konkretūs mokymosi ir ugdymo metodai turėtų būti interaktyvūs: diskusijos ir debatai, mintinis eksperimentas, dokumentų analizė, socialinė drama, inscenizacija ir kt. **Pilietiškumo ugdymo sistema turėtų ugdyti praktinius socialinius – komunikacinius ir dalyvavimo – gebėjimus.**

2. Žmogaus teisių raida, piliečio pareigų ir teisių santykis

4) Žmogaus teisių raida pasaulyje ir Lietuvoje. Paprotinė, antikinė ir viduramžių Europos teisės ypatumai ir skirtumai, renesanso ir švietėjiško amžiaus teisės pokyčiai – prigimtinių teisių formavimasis, tarptautinių santykių formavimasis, pokaris – socialinės teisės, moterų teisių evoliucija ir dabartis – teisės į sveiką ir ekologišką aplinką. Aplinkosaugos problemos ir sprendimo būdai. Žmogaus teises reglamentuojantys dokumentai.

5) Lygiateisiškumas – (Kas yra teisingumas? Kas užtikrina teisingumą Lietuvoje, Europoje ir pasaulyje – tarptautiniai ir Lietuvos teismai)

3. Socializacija ir visuomeniniai santykiai. Demokratinis bendrabūvis ir pilietinė visuomenė.

6) Visuomenė ir tolerancija (Aptariama, kas sudaro visuomenę. Asmenybės ir visuomenės santykio problematika. Nagrinėjamas skirtingų visuomenės grupių santykis viena su kita. Nuo asmens elgesio kultūros iki tolerancijos ir empatijos sampratos, bendravimo - dialogo kultūra; tolerancijos diena ir savaitė. Netolerancija ir patyčių prevencija. Psichologinio ir fizinio smurto pavyzdžiai griauinantys asmens ir visuomenės ateitį,

sprendimo būdai. Istoriniai ir dabartiniai netolerancijos pavyzdžiai - pilietinės visuomenės griovimas - aptariama prie ko gali privesti giliai įsišakniję stereotipai ir nepakantumas).

7) Kultūrų įvairovė(Lietuvos tautinių, religinių mažumų istorija ir dabartis. Kaip ir kodėl šiuolaikinėje visuomenėje formuojasi naujausių laikų mažumos, demokratinė santvarka ir piliečių socialiniai skirtumai, teisės ir pareigos.)

8) Socialinės atskirtis, socialinės problemos Lietuvoje ir pasaulyje.(Aptariami socialinės politikos klausimai. Nagrinėjamos socialinės atskirties priežastys. Susipažįstama su socialiai atsakingo verslo ir savanorystės sąvokomis. Socialinė atskirties ir priklausomybių pavyzdžiai, sprendimo būdai. Žalingų įpročių prevencija. Reklama ir antireklama - savaitė prieš žalingus įpročius. Istorinės ir ekonominės aplinkybės paskatinusios žalingų įpročių formavimąsi. Socialiai atsakingas verslas, valstybės politika ir sveika gyvensena.)

9) „Savanorystė“ (Aptariamos galimybės dalyvauti ir veikti. Aptariamas asmens ir visuomenės atsakomybės klausimas. Nurodomos galimos bendradarbiavimo ir problemų sprendimų sritys.)

3.SOCIALINIŲ RYŠIŲ KŪRIMAS IR PALAIKYMAS

Pilietiškumo ugdymo procesas turi būti orientuotas ne į tobulo, idealaus piliečio paieškas, kuriant abstrakčius teorinius ugdymo standartus, o akcentuoti kritinio, savarankiško, nepriklausomo mąstymo ugdymo galimybes, analizuojant socialinio gyvenimo problemas, trūkumus ir galimus variantus bei ieškant pozityvių priemonių ir metodų, kaip juos įveikti. Pasitelkiant logine analize pagrįstus, kritinį ir kūrybinį mąstymą ugdančius metodus (analogijos, apibrėžimų kūrimo, prielaidų rekonstrukcijos, kriterijų nustatymo, argumentavimo ir kontora argumentavimo ir kt.) įgyjama galimybė nagrinėti socialines-politines teorijas, politinę ir teisinę sistemas, pagrindinių valstybės institucijų struktūrą ir funkcijas. Įsisavinant demokratinės visuomenės bei valstybės, žmogaus ir piliečio laisves, teises ir pareigas, kitaip sakant, analizuojant „kaip yra“ ir „kaip turi būti“, tuo pat metu ugdymo sistemoje reikėtų paieškoti galimybės remtis daug rezultatyvesne ir problemiškesne analizės „kaip gali būti“ alternatyva.

4. Ekonomikos ir politikos santykio problema.

10) Ekonominė politika ir ekonominė visuomenės raida (Rinkos ir komandinė ekonominės sistemos. Valstybinė, viešoji, privati nuosavybė, intelektinė nuosavybė. Laisvoji ir socialiai orientuota rinka. Namų ūkis – ekonominis savarankiškumas. LR konstitucija ir ekonominiai santykiai valstybėje. Vyriausybės vaidmuo kuriant unikalią ir savitą ekonominę valstybės sistemą. Ekonominės politikos reikšmė valstybės valdymui ir žmonių gyvenimui. Mokesčiai, jų paskirstymas ir reikšmė. Valstybės politinių institucijų atsakomybė - įstatymai ir politiniai sprendimai lemiantys verslo sėkmingumą. Valstybinės ir privačios paslaugos. Socialiai atsakingo verslo samprata.)

11) Globalizacija ir emigracija(Globalizacijos iššūkiai valstybėms ir jų piliečiams. Globali ekonomika ir geopolitiniai ryšiai. Veiksniai lemiantys emigraciją ir imigraciją. Emigracijos padariniai valstybių ekonomikai. Emigracija ir imigracija pasaulyje ir Lietuvoje.)

5. Demokratiška savivalda - demokratinio valdymo, dialogo ir kompromisoprincipai piliečių kuriamose bendruomenėse

12) Piliečių kuriamos visuomeninės grupės. (Asocijuotos ir neasocijuotos visuomenės interesų grupės, nevyriausybines organizacijos. Interesų grupės ir jų santykis su valdžia - korporatyvizmas ir pliuralizmas)

13) Demokratija mokykloje - mokyklos savivalda(Tėvų ir vaikų atsakomybė, dialogas ir kompromisas artimoje aplinkoje. Mokyklos savivaldos modelis. Mokyklos savivaldos svarba, reiškimosi būdai, mokyklos bendruomenės nariai, institucijos ir jų veiklos būdai ir atsakomybė. Mokinių savivaldos modelis mokykloje. Politinės reklamos ir programos kūrimas, įsitraukimas į mokinių savivaldos rinkimus. Mokinių savivalda mieste ir Lietuvoje – LMS. Įsitraukimas į mokinių savivaldos veiklą, jos modelio aiškinimas ir bendradarbiavimas, dalyvavimas mokinių savivaldos akcijose ir projektuose.

14) Vietos savivalda(Nagrinėjama vietos savivaldos istorija. Aptariamoms savivaldos institucijų funkcijos ir veiklos. Nagrinėjamos vietos savivaldos aktualijos ir problemos.)

6. Asmens tapatybės ir gyvenamosios aplinkos santykio problema. Kultūros paveldo saugojimo, puoselėjimo ir kūrimo principai ir problemos.

15) Savo gyvenamosios vietovės pažinimo, tyrimo ir kūrybinio pertvarkymo problemos (Gyvenamosios vietovės etnokultūriniai, kraštotyriminiai ir etnografiniai tyrimai, kultūros paveldo pažinimas. Bendruomenės, krašto šventės ir istorija.)

16) UNESCO saugomo paveldo raida ir jo saugojimo problematika Lietuvoje (Kultūros ir gamtos paveldo apibrėžtis. Savitos, Lietuvos kultūros pažinimas globaliame pasaulyje, Lietuvos UNESCO paveldo istorija ir reikšmė.)

7. Tautos ir valstybės samprata

17) Tautinės ir politinės bendruomenės samprata (Tautos samprata - „nacio“ ir „popular“. Valstybės ir valstybingumo samprata. Valstybių formavimosi būdai, jų tipai, valstybės požymiai. Valdžios legitimumo (teisėtumo) klausimas. Valstybės funkcijos. Lietuvos valstybės formavimosi bruožai ir etapai, LDK, ATR, tautinis atgimimas ir tarpukario – modernios valstybės formavimosi aplinkybės, dabarties valstybė).

18) Valstybinės ir atmintinos šventės(1253-07-06; 1918-02-16; 1990-03-11 - trijų Lietuvos valstybingumo etapų reikšmė šiandieninei Lietuvai. Tarptautinės, Lietuvos atmintinos datos, jų sąsajos su praeitimi, dabartimi ir Lietuvos kultūra.

II gimnazijos klasė

Per metus yra 37 valandos, viso 5 skyriai ir 19 temų.

1.VISUOMENĖS IR SAVĖS PAŽINIMAS IR TYRINĖJIMAS

Pilietiškumo ugdymo sistema turėtų būti traktuojama kaip neskaidoma žinojimo, supratimo ir mokėjimo galimybė. Žinios suteikia galimybę įvertinti procesus, taigi, klausti ir ieškoti prasmės. Labai svarbi ugdymo procese yra galimybė klausti ir abejoti, o ne būtinybė surasti ir pateikti vienareikšmius atsakymus. Didaktine prasme šis reikalavimas galėtų būti įgyvendintas metodų sistema, užtikrinančia galimybę žmogui individualiai lavinti laisvo ir nepriklausomo mąstymo galias ir tuo pat metu klausiant kelti kitus klausimus.

Savęs ir visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas akcentuoja **kritinio ir kūrybinio mąstymo lavinimo svarbą, nagrinėjant aktualias vietas, nacionalines ir globalias problemas, klausimus ir įvykius, kritinę informacijos šaltinių analizę. Suvokdami žiniasklaidos svarbą, nagrinėdami žodžio ir spaudos laisvės klausimus, analizuodami propagandos ir ideologijos mechanizmus mokiniai lavins savo kritinį ir kūrybinį mąstymą.** Šios temos padės geriau suprasti visuomenėje vykstančius procesus, istorinės atminties svarbą. Aptarus ir apmąsčius įvairius informacinės ir žinių visuomenės patiriamus iššūkius, įsisąmoninus savo dalyvavimo valstybės ir visuomenės gyvenime prasmę, mokiniai pajėgs identifikuoti grėsmes, kylančias asmens ir valstybės saugumui.

1. Žiniasklaida ir demokratija. Informacinė ir žinių visuomenė.

- 1) **Žiniasklaidos funkcijos ir problemos**(Žiniasklaidos priemonių įvairovė. Socialinės žiniasklaidos privalumas ir pavojai, informacinis raštingumas. Žiniasklaida kaip neformali ketvirtoji valdžia, jos vaidmuo valdžios institutų kontrolėje, užtikrinant valdžių padalijimo principą. Visuomenės informavimas ir nuomonių raiška. Informaciniai karai, priešiška propaganda ir vaidmuo užtikrinant nacionalinį saugumą).
- 2) **Žurnalistika ir žodžio bei spaudos laisvės problema**(Dokumentai užtikrinantys žodžio ir spaudos laisvę, jų turinys. Institucijos, ginančios žodžio ir spaudos laisvę, žodžio ir spaudos laisvės įgyvendinimo istorija, piliečių vaidmuo užtikrinant žodžio ir spaudos laisvę, cenzūrą draudžiantys įstatymai, cenzūros priešastys ir pasekmės. Žurnalistų profesijos samprata, žurnalistikos paskirtis, principai ir funkcijos, etika, žurnalistinio straipsnio ypatumai. Užsakomosios ir tiriamosios žurnalistikos bruožai. Žurnalistikos kryptys, spaudos ir žodžio laisvę garantuojančios institucijos: Visuomenės informavimo etikos asociacija. Lietuvos radijo ir televizijos komisija, Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba.)
- 3) **Informacinės ir žinių visuomenės samprata**(Informacinės visuomenės apibrėžtis, informacinės ir komunikacinės technologijos, ES ekonominė strategija, elektroninė valdžios naudojimosi galimybės ir nauda, žinių ekonomikos kūrimo principai).

2.DALYVAVIMAS IR POKYČIŲ INICIJAVIMAS BENDRUOMENĖJE

Aktyvios pilietinės pozicijos, aktyvaus santykio su socialine tikrove formavimo, pilietinės ir politinės kultūros formavimo problemos neatskiriamos nuo veiksmo realiame gyvenime faktoriaus, nuo dalyvavimo realiuose socialiniuose procesuose. Konkretūs mokymosi ir ugdymo metodai turėtų būti interaktyvūs: diskusijos ir debatai, mintinis eksperimentas, dokumentų analizė, socialinė drama, inscenizacija ir kt. **Pilietiškumo ugdymo sistema turėtų ugdyti praktinius socialinius – komunikacinius ir dalyvavimo – gebėjimus.**

Nagrinėdami nacionalinio saugumo klausimus, susipažindami su krašto gynybos sistema mokiniai analizuos būdus, kaip patys gali prisidėti prie savo valstybės gynimo. Aptars dalyvavimo įvairiose visuomeninėse organizacijose svarbą ir patys inicijuos pokyčius savo bendruomenėje.

Remdamiesi pasipriešinimo istorijos pavyzdžiais mokiniai giliau pažvelgs į piliečio ir pilietiškumo sąvokas, geriau supras piliečio pareigas ir teises. Bus nagrinėjami tokie klausimai kaip: žmogaus noras priešintis, žmogaus ir valstybės formuojamų vertybių nesuderinamumas.

2. Grėsmės demokratinei valstybei. Nacionalinio saugumo užtikrinimo būdai.

4) Institucijos ir organizacijos užtikrinančios nacionalinį saugumą

(Nacionalinio saugumo esmė. VSD, STT, KAM, VRM veikimo principai, bendradarbiavimas su įstatymų leidžiamąja, vykdomąja ir teismine valdžia ir pilietine visuomene. Valstybės gynimo tarybos vaidmuo krizių ir karo atveju. Pilietinės visuomenės vertybinės nuostatos užtikrinančios šalies saugumą. Institucijų ir piliečių vaidmuo ir galimybes užtikrinant šalies saugumą taikos ir krizių metu).

5) **Krašto gynybos ir pilietinio pasipriešinimo institucijos** (LR konstitucija ir „Karo prievolės įstatymas“ - numatyti karo prievolės atlikimo būdai Lietuvoje, palyginimas su kaimyninėmis valstybėmis. Savo asmeninių galimybių bei gebėjimų įsivertinimas renkantis karo prievolės atlikimo būdą. Lietuvos kariuomenės pajėgų rūšių apibūdinimas ir funkcijos. Lietuvos kariuomenės misijos, tarptautinio bendradarbiavimo įvertinimas užtikrinant nacionalinį saugumą ir tarptautinę taiką. Pilietinio pasipriešinimo būdai. Lietuvos šaulių sąjungos istorija ir dabartis – organizacijos struktūra, funkcijos krašto gynybos sistemoje ir veiklos pavyzdžiai. Narystės ir veiklos Lietuvos šaulių sąjungoje galimybės. Pilietinės visuomenės vertybinės nuostatos užtikrinančios šalies saugumą. Piliečio vaidmuo ir galimybes užtikrinant šalies saugumą taikos ir krizių metu).

6) **Lietuvos valstybės saugumas vidinių bei išorinių grėsmių akivaizdoje** (Vidinių ir išorinių grėsmių Lietuvos valstybės saugumui identifikacija. **Demokratijos nykimas**, lygiateisiškumo principo pažeidžiamumas dėl įstatymų laikymosi, valdžių padalijimo ir savikontrolės proceso mažėjimo, daugumos valdžios ir mažumų teisių realizavimo, žmogaus ir piliečių teisių pažeidžiamumo. **Netolygi socialinė, ekonominė raida ir skurdas**. Valstybės mokesčių sistema, vidutinis ir minimalus atlyginimas, pensijos ir kt. išmokos, BVP paskirstymas, darbo kultūra. Skirtingų visuomenės grupių padėtis rinkoje ir visuomenėje. Skurdo lygis ir jo priežastys. **Emigracija ir imigracija, šalies populiacijos pokyčiai**. Ekonominės, politinės, kultūrinės emigracijos priežastys ir pasekmės, valstybės populiacijos svyravimai- gimstamumas, visuomenės „senėjimas“, etninės ir pilietinės visuomenės pokyčiai, įtaka kultūrai ir politiniam gyvenimui. **Ekonominė priklausomybė**. Eksporto ir importo skirtumai, rinkų įvairovės trūkumas, ūkio šakų priklausomybė nuo kitų valstybių. Monopolijos. **Politinė ir kultūrinė atskirtis- vertybių krizė**. Atskirų visuomenės grupių atskirtis dėl skirtingų religinių, tautinių, ekonominių, vertybinių įsitikinimų, ekstremizmas grėsmė. **Gamtiniai ir technogeniniai kataklizmai**. Gamtos stichijų padariniai ūkiui ir visuomenei, žmogaus sukeltos katastrofos arba jų grėsmė ūkiui ir žmonių gyvybei. **Terorizmas**. Kibernetinės grėsmės, teroro išpuoliai. **Kitų valstybių priešiška veikla**. Šnipinėjimas, karinė grėsmė, propaganda ir informacinis karas, kultūrinė invazija ir istorijos klatojimas. **Nestabilumas regione ir pasaulyje**. Tarptautinės teisės pažeidimai, konfliktų plėtra ir ekonominių, kultūrinių santykių griovimas, įprastinės ir branduolinės ginkluotės kontrolė, pabėgėlių problema, grėsmė valstybių suverenitetui. **Nusikalstamumas**. Korupcija, prekyba narkotikais ir žmonėmis, reketas ir chuliganizmas, kontrabanda.

7) Lietuvos pasipriešinimo istorinis naratyvas. Šiuolaikinių ir XVIII -XX a. nacionalinio saugumo sampratų palyginimas.(Pilietinio pasipriešinimo samprata ir būdai. Istorinė atmintis kaip nacionalinio saugumo priemonė informacinio karo lauke. Svarbiausi pilietinio pasipriešinimo įvykiai Lietuvoje ir gyvenamoje vietovėje.)

8) LDK bajoriškos visuomenės pasipriešinimo istorija XVI-XIX a. (LDK– rytų – musulmoniškos Osmanų, stačiatikiškos Rusijos, vakarų - katalikiškos Europos ir protestantiškos Šiaurės Europos civilizacijų sandūroje. Unikali, daugiatautės ir teisinės valstybės gynimas. LDK pilietybės turinys. Tvano ir Šiaurės karo pasekmės Lenkijos - Lietuvos valstybingumui, sukilimų 1794, 1830 – 1831 m. ir 1863 – 1864 m. istorija Europos konfliktų ir geopolitinių pokyčių kontekste.

9) Neginkluoto pasipriešinimo istoriniai pavyzdžiai

Rusijos okupacija – knygnešių, slaptos spaudos, slaptų mokyklų tinklas – (pasipriešinimas rusifikacijai ir tautinės, kultūrinės ir politinės savimonės formavimasis. „Kražių skerdynės“ – pilietinio nepaklusnumo ir protesto forma).

Nacistinė okupacija - žydų gelbėjimas – (Pasaulio Tautų teisuoliai).

VLIK ir pasaulio lietuvių indėlis į Lietuvos nepriklausomybės išsaugojimą (Užsienio lietuvių organizacijų veikla ir kova už Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą ir valstybingumo puoselėjimą moderniu laikotarpiu)

Sovietinė okupacija ir „Disidentinis sąjūdis“ – (kova už žmogaus teises ir Lietuvos nepriklausomybę).

Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis – demokratinė revoliucija ir „Dainuojanti revoliucija“ – (neginkluoto masinio visuomenės pasipriešinimo pavyzdžiai ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas).

10) Nepriklausomybės kovos ir netektys – modernios ir demokratinės valstybės kūrimas.(Geopolitiniai lūžiai ir nepriklausomybės gynimas. Kada visuomenė privalo arba yra priversta imtis ginkluotos kovos ir pasipriešino?)

Suokalbiamai ir ultimatumai nulėmę Lietuvos okupaciją ir aneksiją – (pilietinio, politinio pasipriešinimo klausimas ir 1941birželio 23 d. sukilimas).

Nepriklausomybės kovos ir Lietuvos partizanų pogrindžio valstybė- (Modernios valstybės pilietinio pasipriešinimo pradžia – Nepriklausomybės kovos. Antrojo Sovietinė Lietuvos okupacija - Laisvės kovų priežastys, etapai ir organizacija. Partizanų kasdienybė ir pasipriešinimo pavyzdžiai. Laisvės kovų asmenybės, jų indėlis ir palikimas).

11) Pilietinės visuomenės ardymo pavyzdžiai, genocido formos. (Holokausto tragedijos pamokos. Trėmimų bangos Lietuvoje).

12) Lietuvos teritorinio vientisumo ir suvereniteto išsaugojimas informacinės - istorinės propagandos sąlygomis (Rytų Lietuvos likimas XX a. - tautinio ir pilietinio pasipriešinimo pavyzdžiai. Mažoji Lietuva: nuo Tilžės akto, Klaipėdos krašto prijungimo iki Mažosios Lietuvos tragedijos)

3.SOCIALINIŲ RYŠIŲ KŪRIMAS IR PALAIKYMAS

Pilietiškumo ugdymo procesas turi būti orientuotas ne į tobulą, idealaus piliečio paiešką, kuriant abstrakčius teorinius ugdymo standartus, o akcentuoti kritinio, savarankiško, nepriklausomo mąstymo ugdymo galimybes, analizuojant socialinio gyvenimo problemas, trūkumus ir galimus variantus bei ieškant pozityvių priemonių ir metodų, kaip juos įveikti. Pasitelkiant logine analize pagrįstus, kritinį ir kūrybinį mąstymą ugdančius metodus (analogijos, apibrėžimų kūrimo, prielaidų rekonstrukcijos, kriterijų nustatymo, argumentavimo ir kontora argumentavimo ir kt.) įgyjama galimybė nagrinėti socialines-politines teorijas, politinę ir teisinę sistemas, pagrindinių valstybės institucijų struktūrą ir funkcijas. **Daugiausiai dėmesio šiame skyriuje bus skiriama pagrindinių valstybės**

institucijų pažinimui ir nagrinėjimui. Įsisavinant demokratinės visuomenės bei valstybės, žmogaus ir piliečio laisves, teises ir pareigas, kitaip sakant, analizuojant „kaip yra“ ir „kaip turi būti“, tuo pat metu ugdymo sistemoje reikėtų paieškoti galimybės remtis daug rezultatyvesne ir problemiškesne analizės „kaip gali būti“ alternatyva. **Tai padaryti padės konstitucionalizmo nagrinėjimas.**

Pilietiškumo ugdymo programoje vadovaujamosi principu, kad mokinys pirmiau turi pažinti save ir save supančią aplinką. Susipažinę su pagrindinėmis valstybės institucijomis ir jų veiklomis, mokiniai bus pajėgūs suprasti ir tarptautinių organizacijų reikšmę pasaulio politikai

4. Konstitucijos paskirtis demokratinėje valstybėje.

13) Konstitucionalizmo ištakos (Lietuvos teisės istorijos raida – nuo LDK statutų iki 1992 m. konstitucijos. Konstitucijos preambulės turinio reikšmė).

14) Valstybė samprata ir jos formos (Valstybių valdymo, sąrangos ir režimo formos. Lietuvos valstybės formos remiantis LR Konstitucija. Lietuvos Respublikos demokratinės valstybės požymiai. Politinė orientacija į Vakarų remiantis Lietuvos Respublikos konstituciniais aktais ir istoriniais pavyzdžiais).

15) Lietuvos Respublikos Konstitucija- piliečio ir visuomenės santykiai su valstybe (Pilietybės įgijimo ir netekimo būdai Lietuvoje ir pasaulyje. Žmogaus prigimtinės, pilietinės, socialinės ir ekonominės teisės ir pareigos, viešieji ir privatūs interesai).

16) Ideologijos, partijos ir rinkimų sistemos. Lietuvos Respublikos Konstitucija ir valdžių padalijimas(Ideologijos ir politinis spektras. Rinkimų sistemos. LR Prezidento institucija. LR Seimo institucija. LR Vyriausybės institucija. LR Teismų institucija).

5. Lietuva ir tarptautinė bendrija. Tarptautinis solidarumas ir pasaulio problemos.

17) JTO reikšmė Lietuvai ir globaliam pasauliui (JTO struktūra ir Lietuvos dalyvavimas. Istorinė ir moderni JTO reikšmė užtikrinant politinį saugumą. JTO veiklos sritys ir Lietuva. Pasaulio solidarumas ir globalizacija, 2015 m. – JT Darnaus vystymosi darbotvarkė (2015-2030 m. nustatyta 17 universalių tikslų), pasauliniai ir tarpusavyje susiję darnaus vystymosi tikslai).

18) NATO reikšmė Lietuvai ir globaliam pasauliui(NATO struktūra ir reikšmė Lietuvos nacionaliniam saugumui, Lietuvos politinis ir karinis dalyvavimas užtikrinant tarptautinę taiką ir demokratiją).

19) ES reikšmė Lietuvai ir globaliam pasauliui. Europos Sąjunga ir jos veikimo mechanizmai, institucijos. ES politikos įtaka kasdieniam visuomenių ir piliečių socialiniam, kultūriniam ir ekonominiam gyvenimui. ES strategija ir planai keičiantys piliečių gyvenimą ir jų ateitį).

